

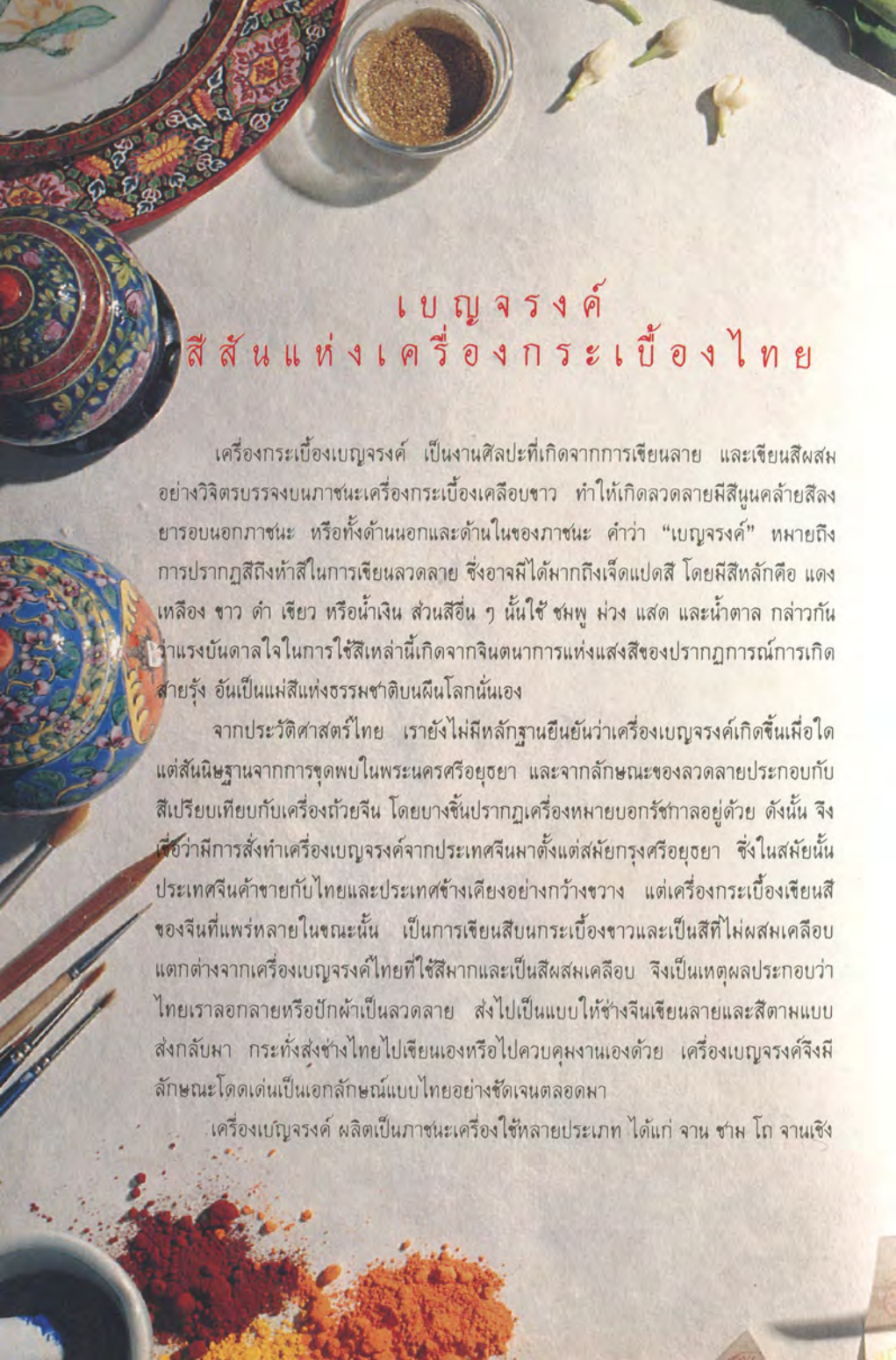
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ด้วยคุณค่าเลิศล้ำแห่งมรดกศิลป์ไทย

ช.ก.ส. ขอเป็นสื่ออำนวยพรชัย

ให้สุขสวัสดิ์ถ้วนหน้า คิดการใดลุล่วงได้ดังประสงค์

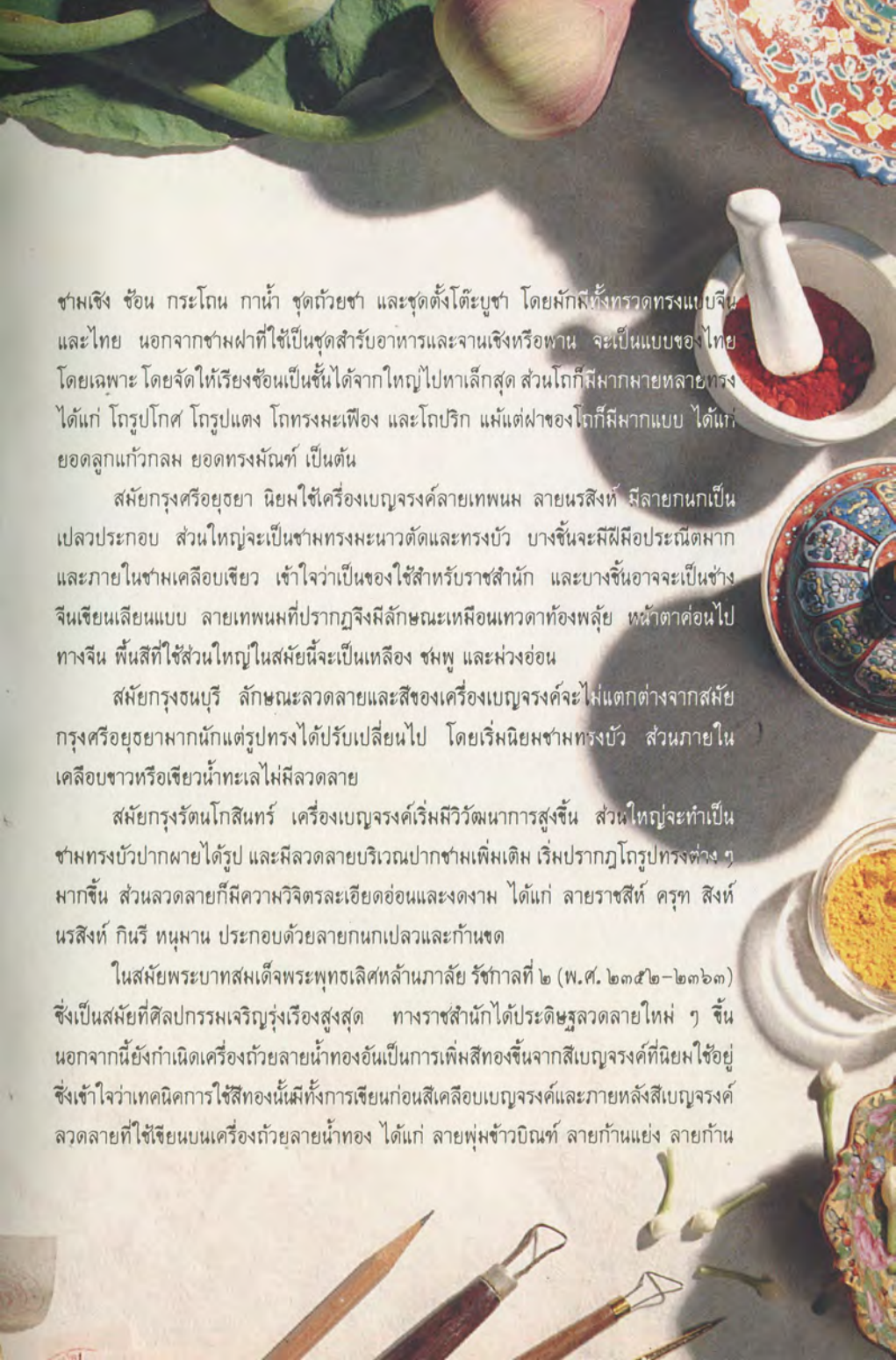
A collection of traditional Thai decorative ceramic items, including plates and bowls with intricate floral and geometric patterns in various colors like red, blue, and gold. A small glass bowl contains a golden-brown pigment. In the foreground, there are several piles of ground pigments in shades of red, orange, and yellow, along with some dried yellow flowers.

เบญจรงค์ สี สั้น แห่ง เครื่องกระเบื้องไทย

เครื่องกระเบื้องเบญจรงค์ เป็นงานศิลปะที่เกิดจากการเขียนลาย และเขียนสีผสมอย่างวิจิตรบรรจงบนภาชนะเครื่องกระเบื้องเคลือบขาว ทำให้เกิดลวดลายมีสีนูนคล้ายสีลงยารอบนอกภาชนะ หรือทั้งด้านนอกและด้านในของภาชนะ คำว่า “เบญจรงค์” หมายถึง การปรากฏสีถึงห้าสีในการเขียนลวดลาย ซึ่งอาจมีได้มากถึงเจ็ดแปดสี โดยมีสีหลักคือ แดง เหลือง ขาว ดำ เขียว หรือน้ำเงิน ส่วนสีอื่น ๆ นั้นใช้ ชมพู ม่วง แสด และน้ำตาล กล่าวกันว่าแรงบันดาลใจในการใช้สีเหล่านี้เกิดจากจินตนาการแห่งแสงสีของปรากฏการณ์การเกิดสายรุ้ง อันเป็นแม่สีแห่งธรรมชาติบนผืนโลกนั่นเอง

จากประวัติศาสตร์ไทย เรายังไม่มีหลักฐานยืนยันว่าเครื่องเบญจรงค์เกิดขึ้นเมื่อใด แต่สันนิษฐานจากการขุดพบในพระนครศรีอยุธยา และจากลักษณะของลวดลายประกอบกับสีเปรียบเทียบกับเครื่องถ้วยจีน โดยบางชิ้นปรากฏเครื่องหมายบอกรัชกาลอยู่ด้วย ดังนั้น จึงเชื่อว่ามีการสั่งทำเครื่องเบญจรงค์จากประเทศจีนมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในสมัยนั้นประเทศจีนค้าขายกับไทยและประเทศข้างเคียงอย่างกว้างขวาง แต่เครื่องกระเบื้องเขียนสีของจีนที่แพร่หลายในขณะนั้น เป็นการเขียนสีบนกระเบื้องขาวและเป็นสีที่ไม่ผสมเคลือบ แตกต่างจากเครื่องเบญจรงค์ไทยที่ใช้สีมากและเป็นสีผสมเคลือบ จึงเป็นเหตุผลประกอบว่า ไทยเราลอกลายหรือยักผ้าเป็นลวดลาย ส่งไปเขียนแบบให้ช่างจีนเขียนลายและสีตามแบบส่งกลับมา กระทั่งส่งช่างไทยไปเขียนเองหรือไปควบคุมงานเองด้วย เครื่องเบญจรงค์จึงมีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์แบบไทยอย่างชัดเจนตลอดมา

เครื่องเบญจรงค์ ผลิตเป็นภาชนะเครื่องใช้หลายประเภท ได้แก่ จาน ชาม โถ จานเชิง

ขำมเจิง ซ้อน กระโถน กาน้ำ ชุดถ้วยชา และชุดตั้งโต๊ะบูชา โดยมีทั้งทรวดทรงแบบจีน และไทย นอกจากขำมฝาที่ใช้เป็นชุดสำหรับอาหารและงานเจิงหรือพาน จะเป็นแบบของไทย โดยเฉพาะ โดยจัดให้เรียงซ้อนเป็นชั้นได้จากใหญ่ไปหาเล็กสุด ส่วนโถก็มีมากมายหลายทรง ได้แก่ โถรูปโกศ โถรูปแตง โถทรงมะเฟือง และโถปริก แม้แต่ฝาของโถก็มีมากมาย ได้แก่ ยอดลูกแก้วกลม ยอดทรงมันท์ เป็นต้น

สมัยกรุงศรีอยุธยา นิยมใช้เครื่องเบญจรงค์ลายเทพนม ลายนรสิงห์ มีลายกนกเป็น เพลวประกอบ ส่วนใหญ่จะเป็นขำมทรงมะนาวตัดและทรงบัว บางชิ้นจะมีฝีมือประณีตมาก และภายในขำมเคลือบเขียว เข้าใจว่าเป็นของใช้สำหรับราชสำนัก และบางชิ้นอาจจะเป็นช่าง จีนเขียนเลียนแบบ ลายเทพนมที่ปรากฏจึงมีลักษณะเหมือนเทวดาท้องพลุ้ย หน้าตาออกไป ทางจีน พื้นสีที่ใช้ส่วนใหญ่ในสมัยนี้จะเป็นเหลือง ชมพู และม่วงอ่อน

สมัยกรุงธนบุรี ลักษณะลวดลายและสีของเครื่องเบญจรงค์จะไม่แตกต่างจากสมัย กรุงศรีอยุธยามากนักแต่รูปทรงได้ปรับเปลี่ยนไป โดยเริ่มนิยมขำมทรงบัว ส่วนภายใน เคลือบขาวหรือเขียวหน้าทะเลไม่มีลวดลาย

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เครื่องเบญจรงค์เริ่มมีวิวัฒนาการสูงขึ้น ส่วนใหญ่จะทำเป็น ขำมทรงบัวปากผายได้รูป และมีลวดลายบริเวณปากขำมเพิ่มเติม เริ่มปรากฏโถรูปทรงต่าง ๆ มากขึ้น ส่วนลวดลายก็มีความวิจิตรละเอียดอ่อนและงดงาม ได้แก่ ลายราชสีห์ ครุฑ สิงห์ นรสิงห์ กิณี หนุมาน ประกอบด้วยลายกนกเปลวและก้านขด

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๓๖๓) ซึ่งเป็นสมัยที่ศิลปกรรมเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ทางราชสำนักได้ประดิษฐ์ลวดลายใหม่ ๆ ขึ้น นอกจากนี้นัยังกำเนิดเครื่องถ้วยลายน้ำทองอันเป็นการเพิ่มสีทองจึ้นจากสีเบญจรงค์ที่นิยมใช้อยู่ ซึ่งเข้าใจว่าเทคนิคการใช้สีทองนั้นเมื่ั้งการเขียนก่อนสีเคลือบเบญจรงค์และภายหลังสีเบญจรงค์ ลวดลายที่ใช้เขียนบนเครื่องถ้วยลายน้ำทอง ได้แก่ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายก้านแย่ง ลายก้าน

ต่อดอก ลายก้นขด ลายกุหลาบ ลายดอกไม้ ลายกลีบบัว และมีลายที่ปรับ
จากลายจีนได้แก่ ลายดอกไม้สี่ฤดู ดอกพุดตาน ผีเสื้อ ค้างคาว แมลงปอ
สิงโต และสุนัขจีน ทำให้เครื่องเบญจรงค์มีสีสันและลวดลายละลานตาน่าดูเป็น
อย่างยิ่ง

สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗-
๒๓๙๔) นิยมลวดลายจีนกันมากขึ้น และเริ่มมีการทำเครื่องหมากต่าง ๆ ลงบน
ก้นขาม ทำให้สังเกตได้ว่าเป็นของสมัยนี้โดยเฉพาะ

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๔-
๒๔๑๑) เครื่องเบญจรงค์และเครื่องถ้วยลายน้ำทองเริ่มลดความนิยมเพราะต้อง
ใช้ความประณีตสูง เครื่องลายครามที่เขียนเป็นลายไทยกลับได้รับความนิยม
มากขึ้น ประกอบกับเครื่องกระเบื้องและเครื่องถ้วยที่ยุโรปนำเข้ามาเป็นของ
แปลกตากว่า จึงแพร่หลายอย่างรวดเร็วและนิยมใช้กันอย่างกว้างขวาง

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-
๒๔๕๓) นับเป็นยุคสุดท้ายแห่งเครื่องเบญจรงค์และเครื่องถ้วยลายน้ำทอง
ด้วยเครื่องกระเบื้องซึ่งเป็นสินค้าจากยุโรป จีน และญี่ปุ่น ได้เข้ามามีอิทธิพลใน
ราชสำนักและในความนิยมของราษฎรทั่วไปอย่างสูงสุด จนเครื่องเบญจรงค์และ
เครื่องถ้วยลายน้ำทองได้ถดถอยความนิยมลงไปตามลำดับ เป็นการจบสิ้นการ
ใช้เครื่องเบญจรงค์ในชีวิตประจำวัน แต่ได้เริ่มมีการเก็บรักษาเป็นสมบัติมีค่า
แต่นั้นมา

ตราบนั้นจนถึงปัจจุบัน เครื่องเบญจรงค์และเครื่องถ้วยลายน้ำทองที่ตกทอด
กันมาจากบรรพบุรุษ จึงได้กลายเป็นโบราณวัตถุอันมีค่าแห่งประวัติศาสตร์ ซึ่งคง
ความเป็นเอกลักษณ์และเปี่ยมล้นด้วยคุณค่าแห่งประวัติศาสตร์ นับเป็นน้ำหนึ่ง
แห่งมรดกที่ตกตลปี่ที่ล้ำค่ายิ่งของแผ่นดินไทย

เชื้อเพื่อเบญจรงค์เพื่อถ่ายภาพโดย ปิ่นสุวรรณเบญจรงค์

๓๒ ม. ๗ ต.บางช้าง อ. อัมพวา จ. สมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐ โทร. (๐๓๔) ๗๕๑๓๒๒

เชื้อเพื่อข้อมูล : วรรณ์ ปิ่นสุวรรณ

ออกแบบสร้างสรรค์: ดวงแก้ว ศรีใจยาวนาน

ชามฝาตายเทพนมรสิงห์ กับถ้วยเล็กลายเทพนมสิงห์

โถลายเทพนรสิงห์

จานเจี๊ง ที่กรวดน้ำ และโถเจี๊มลายกุหลาบน้ำทอง

โตจกแบบลายเบญจมาศเคลือบเต่าพื้นเขียว

โถและจานเชิงลายนกไฟพระเจ้าตาก

โตเฟื่องลายดอกบัว

จานลายก้านขด

โก๋น้ำวันและตลับลายเบญจมาศห้องกระจกจีน

กระโถนปากแตรลายพุ่มข้าวบิณฑ์พื้นทอง

งานลายเทพนมก้านขดและโกน้าวันลายเทพนทรสิงห์

โถฝาจุกตัดลายก้านต่อดอกใหญ่

โตเฟื่องลายก้านต่อดอก

โถจุกแบบลายเบญจมาศเกล็ดเต่าพื้นแดง

โถฝาจุกชิ้นลายเทพชุมนุมหรือเทพประทานพร

โทพญาครุฑลายก้านต่อดอกใหญ่ และโททรงโกศหรือทรงโปรดลายก้านต่อดอก

โกจุกแป้นและคนโทน้ำลายพืดหรือบัวเจ็ดสี

โถหูสิงห์ลายเบญจมาศช่องกระเจกจีน

กาน้ำพร้อมชาทรงลายฟุ่ห่าวบดินท์ฟุ่หทองพื้นน้ำเงิน

โกและชามลายเบญจภาคีหรือโถตัน

ชามฝาลายจันทหลวงใหญ่

237